

підвищенню якості освітнього процесу та забезпеченню стабільного розвитку суспільства у складних умовах воєнного часу. Водночас постійне вдосконалення та адаптація профілактичних стратегій є необхідним для врахування нових викликів і умов сучасної війни.

Список використаних джерел

1. Большакова А. М., Віденєв І. О. Особливості самоактуалізації та професійного вигорання у педагогів. *Габітус*. 2022. № 42. С. 27–31.

2. Водянка Л.Д., Суховецька Д.А., Занюк А.А. Поняття емоційного вигорання та його профілактика. *Економічна наука*. 2022. С. 49–53.

3. Кулина А. П. Емоційне вигорання в умовах сучасної професійної діяльності. *Матеріали двадцять другої всеукраїнської науково-методичної конференції*. 2020. С. 217–220.

4. Мелоян А.Е., Погрібна А.О. Психологічні особливості емоційного вигорання як синдрому професійного стресу вчителів шкіл-інтернатів для дітей з вадами інтелекту. *Габітус*. 2023. № 47. С. 67–72.

5. Ровенська В.В., Саржевська, Є.О. Особливості розвитку та проявів синдрому емоційного вигорання у лікарів. *Економічний вісник Донбасу*. 2020. (1(59)). 123–129.

Олександр Дульський,

аспірант кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ АДВОКАТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

Сучасні реалії здійснення професійної діяльності особистості в нашій державі виступають несприятливими чинниками реалізації цілей та завдань повноцінної праці. Наслідками щоденних обстрілів стають не тільки руйнування майна громадян та держави, а й непоправимі втрати життя та здоров'я населення. В зазначених умовах правозахисна діяльність адвоката набуває особливо напруженого та іноді кризового характеру.

Захист прав, свобод і законних інтересів людини в усіх сферах її життя виступає основною метою професійної діяльності сучасного адвоката. Адвокатура як правовий інститут можна визначити як елемент правової системи України, а правозахисна діяльність адвокатів являє собою частину юридичної практики – особливий правозахисний інститут громадянського суспільства, який представляє інтереси цього суспільства перед державою, взаємодіє з державою, в той же час, протистоїть державі в особі її органів з питань захисту прав та свобод людини і громадянина. Ми повністю погоджуємося з Л. Остапенко та А. Шандрук, що з моменту масштабної збройної агресії росії та введення воєнного стану дещо змінилась діяльність такого важливого інституту як адвокатура. Тема захисту прав людини є надзвичайно актуальною і потребує постійного вдосконалення та вивчення. Під час війни питання щодо захисту прав та інтересів особи гостро постає перед державою, а особливо перед адвокатами. Адже багато громадян нашої країни змушені були покинути свої домівки, робочі місця, рідні міста. При цьому виникає безліч правових питань, пов'язаних із війною, наприклад, – в якому порядку отримати соціальні виплати, що робити при втраті документів, чи компенсується знищене майно, як бути із трудовими гарантіями та багато інших [1].

Якщо окремі правові та організаційні засади професійної діяльності адвоката в кризових суспільних умовах повномасштабного вторгнення потрапили в фокус уваги наукової спільноти правників та знайшли своє відображення в розвідках О. Литвина, В. Заборовського, В. Манзюк, І. Ревуцької, С. Вилкова, І. Марценюк, то психологічні особливості адвокатської діяльності не знайшли, на сьогоднішній день висвітлення в науковому просторі.

До повномасштабного вторгнення питання психологічного змісту та основних професійно-психологічних чинників ефективності діяльності адвоката з надання правової допомоги перебували у колі досліджень провідних вчених, а саме: В. Беда, С. Гусарева, Л. Казміренко, В. Коновалової, М. Костицького, В. Шепітька, Л. Шульги.

Визначені науковці приділяли увагу психологічним проблемам ефективності взаємодії адвоката з клієнтом, використанню адвокатом прийомів психологічного впливу у

професійній діяльності, механізмам формування професійно-значущих якостей особистості адвоката, проблемам профілактики його професійної деформації.

Водночас поява нових категорій справ, швидка зміна законодавства з метою адаптації до актуального соціального та економічного становища в суспільстві, обумовлюють нагальність розгляду психологічних засад дієвості професійної правничої допомоги адвокатами в умовах воєнного стану.

Відповідно до класичної структури юридичної діяльності структурними компонентами адвокатської діяльності виступають: пізнавальна, комунікативна, конструктивна, організаторська; профілактична (виховна). При цьому пізнавальний та комунікативний її різновиди стосовно адвокатської діяльності є основними, інші – допоміжними (забезпечуючими). В нашому викладі ми дозволимо собі зупинитися на особливостях комунікативної діяльності адвоката в умовах воєнного стану, вважаючи його одним з найменш резистентним в актуальних умовах.

Комунікативна діяльність адвоката – невіддільна складова процесу надання правової допомоги та умова його ефективності: від психологічно обґрунтованого та зумовленого контакту з клієнтами, представниками протилежної сторони, посадовими особами органів державної влади залежить перебіг подальшого процесу правової допомоги. Комунікативна діяльність настільки пронизує професійну практику адвоката, що її неможливо чітко виокремити в окремий етап – вона супроводжує всю його захисну діяльність.

Наприклад, у процесі пізнання встановлюються факти, зв'язки між ними, мета пізнання постійно уточнюється, змінюється, що потребує корегування створених від початку мисленнєвих моделей. Чим більш активна взаємодія з об'єктом пізнання, тим активніший процес професійного мислення. Ефективне професійне спілкування обумовлює активніший процес пізнання та вищі шанси на відстоювання позиції клієнта в межах правового поля.

Важливим, на наш погляд, згадати доведений факт, що робота адвоката – це робота з людьми, які перебувають у стані психологічного дискомфорту. В період воєнного стану це не просто дискомфорт – це весь спектр негативних станів, синдромів, розладів (наприклад ПТСР). Населення нашої

держави три роки перебуває в екзистенціальних умовах виживання. Постійна загроза життю, хвилювання та тривожність за долю близьких зумовлює зі сторони адвокати: здатність до поверхневого скринінгу емоційного стану, в якому перебуває клієнт як потенційно можливого для дієвої взаємодії; психологічної стійкості стосовно негативних емоцій, щоб складні життєві проблеми інших не зруйнували власного психологічного балансу; вміння відчутти, що клієнтові насправді необхідно та як правильно побудувати стосунки з ним, щоб психологічний комфорт відчували обидві сторони під час та після завершення їхньої взаємодії.

Як зазначає М. Мазур, професійні ситуації, які виникають в діяльності адвоката, нерідко носять як глибокий емоційно-позитивний, так і емоційно-негативний характер [2]. Важливо вже від самого початку правильно побудувати відносини з клієнтом, не дати собі психологічно «зануритися» в його становище, тим самим не просто поглиблюючи суб'єктивне ставлення до фактичних обставин справи, але й «оголюючи» власну душу до чужих переживань. Зрештою, це дозволить не дати клієнтові надмірно емоційно тлумачити елементи адвокатської діяльності.

Необхідною передумовою при спілкуванні адвоката з підзахисним є встановлення психологічного контакту. Адже специфіка відносин з боку останніх передбачає довіру, без якої здійснення захисту є неможливим. Якщо підсудний не йде на контакт зі своїм захисником, останньому складно будувати «сильний» захист, який сприятиме прийняттю справедливого, позитивного для підсудного вироку [3].

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує проблема детермінації та розгортання можливої конфліктної взаємодії в адвокатській діяльності. Зазначена проблема має свої корені в об'єктивному зіткненні інтересів в ході досудового та судового розгляду справ. Ефективне представлення інтересів клієнта може спричинювати, наприклад, виникнення професійних конфліктів зі стороною обвинувачення. Невпевненість та фрустраційний стан підзахисного, також можуть виступати потужним чинником виникнення непорозумінь з адвокатом. У цьому випадку, виникає гостра необхідність для формування складових конфліктологічної компетентності адвоката, що може сприяти створенню передумов для набуття ним навичок

управління конфліктною взаємодією та позитивного вирішення суперечок, пов'язаних з реалізацією професійних правозахисних функцій.

Серед чинників, які сприяють ефективності комунікації в діяльності адвоката, можна виділити такі:

– сукупність темпераментних, характерологічних та інших індивідуально-психологічних якостей;

– професійні вміння захисника, що визначаються його знаннями та досвідом;

– загальна та професійна психологічна культура адвоката, правильне розуміння ним свого процесуального положення [4].

Зазначимо, що психологічно обумовлені професійні вміння та психологічна культура адвоката не є самодетермінованими елементами. Вони повинні бути результатом цілеспрямованого формування як складової організаційної культури адвокатської спільноти. Водночас, на наш погляд, наведене потребує актуального наукового обґрунтування та ефективної практичної реалізації в сучасних, складних для нашої держави умовах.

Список використаних джерел

1. Остапенко Л., Шандрук А. Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. № 2 (38). С. 176–182.

2. Мазур М. Психологічні особливості адвокатської діяльності. *Науковий вісник гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2017. № 27. С. 106–109.

3. Шиманська, Н. Психологічні основи судового слідства в суді першої інстанції. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2008. № 34. С. 8–14.

4. Шульга Л.В. Теоретичні та практичні аспекти захисної промови як засобу психологічного впливу в умовах судових дебатів. *Правничий вісник університету «КРОК»*. 2012. № 2. С. 263–266.